

İş Sağlığı ve İş Güvenliği Meselesinde Toplumsal Cinsiyet Yaklaşımı

Başak TUĞSAVUL

Çalışan Kadının İnsan Hakları Derneđi
Proje Koordinatörü

Kadınların yoğun olarak istihdam edildiği ve çalışma koşullarının tedarik zincirinin alt seviyelerine doğru ve özellikle kayıt dışı alanda daha da kadınlaştığı bununla birlikte daha da zorlaştığı bir sektördür tekstil. Bu nedenle her türlü araştırma, proje ve çalışma toplumsal cinsiyet yaklaşımı içeren bir çabayı gerektirir. Toplumsal ilişkilerdeki cinsiyetçi tutumların tezahürleri ve iş yaşamının tarihsel kurgusundan kaynaklanabilecek ayrımcılığı körükleyen yaklaşımlar iş ilişkilerinde de birebir görülür. Kadınların neden belli işler için talep edildiği, ya da dönemsel olarak bu talebin değişimi, artış ya da azalış grafikleri bize iş ilişkilerinin bu cinsiyetçi yapısını hakkında bilgi verir. Aynı zamanda bu yapıya toplumsal önyargılar eklenir. Böylece bir işin kadın ya da erkek işi olup olmaması bu önyargıların bir ürünü olurken, çalışma hayatındaki her türlü işbölümü ve uygulama bu önyargılardan nasibini alır.

İş hayatında güvenliğin tesis edilmesi ve huzur ortamının yaratılmasının bir koşulu kadın sorunlarının bu önyargıların ötesinde bir anlayışla ele alınmasıdır. Başka bir ifadeyle sadece kadın olmaktan kaynaklanan sorunların sağlıkla ilişkisinin tespit edilmesinden, iş yerinde taciz ve ayrımcılık gibi kadınların güvenliğini doğrudan tehdit eden, eşitsiz ücret uygulamaları gibi kadınları maddi ve psikolojik yönden savunmasız bırakan uygulamaların önüne geçilmesine kadar birçok alanda önemli bir çaba gerekmektedir. Sağlık fiziksel bir iyilik halinin ötesinde bedensel ve ruhsal tam bir bütünlük hali olarak ele alınması gereken bir konudur. Bu nedenle hem kadın bedeninin farklı ihtiyaçlarının tanımlanması ve de bu ihtiyaçlara yönelik uygun işyeri koşullarının hazırlanması hem de toplumsal hayatın bir tezahürü olarak işyerinde de vuku bulan ve kadının ruhsal sağlığını zedeleyen her türlü tehdidin bertaraf edilmesi iş sağlığı ve iş güvenliği meselesine nasıl toplumsal cinsiyet bakış açısıyla bakarız sorusunun cevabı olacaktır.

Kadın için İş Güvenliği

Kadın iş hayatına toplumsal yaşamın dezavantajlarıyla girer. Kimi zaman temel eğitimden yoksunluk kimi zaman yönlendirilmiş eğitim -meslek liselerinde ve üniversite tercihlerinde görüldüğü gibi- , kadının birey olarak varolmasının önündeki engeller ve bunun getirdiği özgüvensizlik, yapılan işin değersiz görülmesi ve bu doğrultuda uygulanan muamele, evdeki iş yükünün de eklenmesiyle eşitsiz koşulları beraberinde getirir. Çoğu zaman kadın eve ek gelir getiren olarak varsayılır. Böylece bir yandan temel bir insan hakkı olan çalışma ve onun cinsiyet gözetmeksizin karşılığını alma hakkından yoksun bırakılarak ekonomik olarak baskılanır bir yandan da aile dışında bir birey olarak gözetilmez ve iş güvenliği dediğimiz temel prensibin de dışında tutulur. Güvenlik hakkı bu anlamıyla değerlendirildiğinde sosyal adaletsizliğin getirdiği tehlikeler karşısında tehditsiz korkusuz yaşama hakkıdır. Bu nedenle tehlikenin ifade ettiği şey cinsiyetler arasında farklılıklar gösterebilir. Bir işyerinde karşılaşılacak olası tehlikelerle bunların yol açabileceği fiziksel ve psikolojik zararlar biyolojik farklılıklara göre değişebilmenin ötesinde toplumsal

cinsiyet algısına göre de farklılaşır. Ağır bir işte çalışan kadının yaşadığı fiziksel zorluğun yanında gece geç saatte eve dönmek zorunda olan kadının yaşadığı güvenlik sorunu işte bu ikili algı birlikteliğini ifade eder. Başka bir deyişle ağır yük kaldırmanın hamile kadın için yarattığı etki cinsiyet kaynaklı dışsal ve fiziksel bir etkiyken, işin doğasıyla doğrudan ilintisi olmasa da iş esnasında ya da sonrasında karşılaşılan ve kadın için tehdit oluşturan davranış ve tutumlar toplumsal kaynaklıdır ve her ikisi birden güvenlik sorununun unsurlarını meydana getirirler.

Bunlara ek olarak kadın iş piyasasında ucuz ve güvencesiz işgücünü oluşturur. Yapılan işin nitelsiz olarak addedilmesi, parça başı ve evlerde yapılan işler için kadının tercih edilmesi ya da asıl geliri getiren ve iş piyasasında kalıcı olanın erkek olduğu varsayılarak kadın emeğinin değerinin düşürülmesi bu sorunun nedenlerindedir. Tüm bunlar sosyal güvencelerden yoksunluk ve denetlenemeyen koşulları da beraberinde getirir. İşyerinin ev olduğu durumlarda elektrik kontağından çıkan yangının zararının tazmin edilmesinin söz konusu olmadığı gibi elektrik faturasının da işveren tarafından ödenmediği aşikardır. Bu nedenle zaten işyerinin evi olmasını tercih edecek böylece mekansal ayrılığın yarattığı zaman darlığından ya da sosyalleşmenin getireceği toplumsal baskılardan kaçınan kadın yeniden ve yeniden eve mahkum edilirken, yoksullaştıkça güvencesizleşmenin en hazin boyutlarını yaşar.

Kadın için İş Sağlığı

Sağlığın hem bedensel hem de ruhsal tam bir iyilik hali olarak tanımlanması gerektiğini yukarıda söylemiştik. Bu anlamıyla kadınların biyolojik farklılıklarından kaynaklı sağlık sorunlarına yönelik önlemler alınması gerekmektedir. Bu önlemlerin alınmasında yine en önemli yol gösterici o sorunları doğrudan yaşayanlar yani kadınlardır. Bu sorunların ifade edildiği ve giderilmesine yönelik kararlar alındığı yerler İş Sağlığı ve İş Güvenliği Kurulları'dır. Kadınlar için işyerinin ve işçilerin ihtiyaçları tespit edilirken, kendilerini rahat ve doğru ifade edebilecekleri temsilcilerin varlığı ve bu temsilcilerin konuya cinsiyet perspektifiyle yaklaşımı temel belirleyen olabilmektedir. Bazen en basit sağlık sorunları kültürel yapının sınırladığı cinsiyet davranışları içinde ifade alanı bulamadığı için giderilememektedir. Örneğin işyerinde taciz ciddi psikolojik rahatsızlıklar yaratabilir. Ya da adet kanamasının bedende şiddetli ağrılara yol açması fakat bu rahatsızlık için tanımlanmış bir iznin olmaması, çoğu zaman kadınların bu durumu açıktan söylemeye çekinmesi sağlık konusunun cinsiyet perspektifiyle incelenmesi ihtiyacını gözler önüne serer.

Diğer taraftan her türlü verinin – iş kazaları, meslek hastalıkları, risk oranları vb. - cinsiyete göre tasnifinin yapılması bu verilerin sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesi ve tanımlanması için yol göstericidir. Tüm sayısal veriler sosyo-kültürel yapıyı içine alan toplumsal cinsiyet bakış açısıyla yorumlanmalıdır. Bunun anlamı örneğin neyin risk oluşturduğunun tespit edilmesinde o toplumda belirleyici olan cinsiyet rollerinin etkisinin de araştırılmasıdır.

Bir Proje Olarak İş Sağlığı ve İş Güvenliği Eğitimleri

Genel olarak çalışanların iş kazaları , meslek hastalıkları, maruziyet kaynakları, riskler ve tehlikeler ve bunlardan korunma yolları hakkında bilinçlenmelerine yönelik faaliyetler İSİG eğitimin temelini oluşturur. Bu eğitim işyeri doktorları tarafından ya da 2. ve 3. taraflarca temin edilebilir. Bu noktada eğitimlere nasıl yaklaşıldığı eğitimi verdiğiniz kişilerin gerçek ihtiyaçlarına cevap verip veremeyeceğinizi belirler. Toplumsal cinsiyet yaklaşımının ana hedefi, tarihsel bir kategori olarak cinsiyetlerin içinde

yaşadıkları sosyo-kültürel yapı tarafından belirlendiklerinden hareketle bu yapının dinamiklerini bulmaktır. Böylece tüm yapılar içine sirayet etmiş olan cinsiyetler arası işbölümü ve bunun yarattığı eşitsiz ilişkiler tarihsel ve toplumsal bağlamı içinde tanımlanarak eşitsizliğin mutlaklaştırılmasının önüne geçilir. Çalışma hayatında ele alınacak tüm konuların, bu konulara dair verilecek farkındalık eğitimlerinin işte bu yaklaşımı içermesi insanın erkek ve kadın olarak yaşadığı farklı deneyimlere ve bu deneyimlerin yol açtığı zorluklara cevap üretmesini sağlar. Dinamik bir yapı olarak toplum ve ilişkiseliliğin belirlediği insan davranışı cinsiyetlerin farklı deneyimlerinin bir toplamı olduğu için de üretilen her gerçekçi cevap değişime yol açacaktır.

Bir proje olarak İş Sağlığı İş Güvenliği eğitimleri içerik olarak bu şekilde anlamlandırıldıktan sonra biçimsel olarak da zenginleştirilmelidir. Bir ihtiyaç olarak eğitimin kişisel deneyimlere tekrar gönderme yapacağı varsayılırsa önce bu deneyimlerin geçmişi önemsemeli ve tek taraflı bir iletişim kurmaktan da kaçınılmalıdır.